

Slikar slika, slikarka ilustrira?

Vprašanje ženskih poimenovanj oseb v
opisu sodobne slovenščine

Katja Grabnar

samostojna leksikografka

Abstract

The paper discusses the treatment of feminine nouns denoting persons in a Slovene lexical database. It argues that although feminine nouns are derived from masculine nouns, they should be treated as lexical units in their own right; at the same time, a feminine noun with its corresponding masculine noun should be regarded as a closed lexical set. If followed, the two principles help counterbalance considerably lower corpus frequencies of feminine nouns compared to those of masculine nouns, which are due to linguistic and, more importantly, extralinguistic reasons. The proposed treatment of feminine nouns denoting persons entails the inclusion of the feminine form of every masculine noun that is in the headword list in the database, provided there is sufficient corpus evidence to design an entry for it; and a lexicographic description where more data for the headword is taken into account than for other types of headwords, and less frequent collocates which are lexicographically relevant to the headword (also by analogy with the masculine form) are included.

Ključne besede: ženske oblike, samostalnik, leksikalna baza, korpusna analiza, zunajjezikovna realnost

1 UVOD

1.1 Izhodiščni problem

Ko se lotimo opisa sodobne slovenščine, npr. v obliki leksikalne podatkovne baze,¹ se znajdemo pred zahtevno nalogo interpretiranja korpusnih podatkov. Neprestano se moramo odločati o tem, kaj od tistega, kar se izkazuje v referenčnem korpusu, se pojavlja dovolj pogosto in v dovolj različnih virih, da je leksikografsko relevantno. Nema lokrat se sprašujemo, ali tistega, kar se v korpusu kaže kot redko ali česar tam sploh ne najdemo, v jeziku resnično ni? Ena izmed skupin leksikalnih enot, kjer se srečujemo s takimi dilemami, z dilemami, za katere si moramo oblikovati posebne strategije pri korpusni analizi, so ženske oblike samostalnikov, ki označujejo osebe, oz. ženska poimenovanja oseb (dalje: ŽPO). Glavni vzrok za to tiči v tem, da je količina podatkov, ki jih dobimo v korpusu za moške oblike samostalnikov, ki označujejo osebe, oz. za moška poimenovanja oseb (dalje: MPO), večinoma neprimerno večja od količine podatkov za ŽPO.

1.2 Sistemska asimetrija

Nesorazmerje v količini podatkov za ŽPO in MPO ni naključno, ampak je posledica dveh odločilnih sistemskih dejstev, enega jezikovnega in enega zunajjezikovnega:

- a) moški slovnični spol je v slovenščini nezaznamovan in ga uporabljamo v generični rabi (Toporišič 2000/2004: 266);
- b) na določenih področjih prevladujejo ali so prevladovali moški ali, kot pravi Eva D. Bahovec: »Če v jeziku prevladujejo moške oblike, je to pač zato, ker so tudi v družbi doslej prevladovali moški« (Kozmik in Jeram 1995: 31).

Povedano s konkretno leksikalno enoto: *slikar* (31.795 pojavitev²) je v korpusu bistveno pogostejši kot *slikarka* (5.396), ker se vedno, kadar se govori o slikarstvu nasploh, govori o slikarjih – tudi kadar to vključuje kakšno slikarko – in ker so bili v dosedanji zgodovini slikarstva slikarji v večini ter hkrati v strokovni literaturi in medijih deležni več pozornosti. Posledice nezaznamovanosti in generične rabe moškega spola ter s tem povezanega omenjanja žensk, ne da bi jih zares poimenovali, pridejo še posebej do izraza pri leksikalnih enotah, kot sta na primer

¹ Analiza je bila opravljena na podlagi virov in z orodji, ki so na voljo pri sestavljanju leksikalne podatkovne baze za slovenščino v okviru projekta »Sporazumevanje v slovenskem jeziku«. V članku so uporabljeni deli iztočnic iz baze. (Spletni naslovi so v bibliografiji.)

² Vsi podatki o številu pojavitev so iz referenčnega korpusa FidaPLUS. V nadaljevanju je število pojavitev leksikalne enote navedeno zgolj s številko v oklepaju.

kupec in *potrošnik*, kjer je ŽPO skoraj neobstoječe oz. se tako rekoč ne uporablja, pa čeprav iz zunajjezikovne realnosti vemo, da je nakupovanje v veliki meri domena žensk.

Ne glede na to, ali podrejenost ženske oblike moški interpretiramo kot nespremenljivo značilnost, ki jo zahteva notranja logika slovenskega jezika (Toporišič 2000/2004: 266), ali kot kombinacijo narave jezika in družbenih razmer, ki deloma vplivajo na jezikovna pravila (Kunst Gnamuš 1994/95; Vidovič Muha 1997), ali pa v tem vidimo predvsem odraz družbene podrejenosti žensk, ki jo lahko zares odpravimo šele, če spremenimo tudi jezik (Leskošek 2000; Pauwels 2003/2005; Zupanc 2009), to ne spremeni dejstva, da v leksikografski praksi število pojavitev leksikalne enote pomembno vpliva na to, koliko njenega so-besedilnega okolja bomo lahko interpretirali kot tipičnega. Več kot je pojavitev, večja je verjetnost, da bodo nekateri deli okolja leksikalne enote, ki jo analiziramo, zelo pogosti in jih bomo brez oklevanja lahko zabeležili kot ustaljene delčke jezika. Če si pri analizi pomagamo z različnimi leksikografskimi orodji, nam bo večje število pojavitev dalo boljše rezultate. Tako v orodju Sketch Engine iz zelo malo pojavitev ob enakih iskalnih pogojih dobimo zelo skromno besedno skico.³ Razlika je očitna, če, na primer, primerjamo besedni skici za leksikalni enoti *sovražnik* in *sovražnica*.

sovražnik Fida PLUS 620m (SLD sketch grammar) freq = 21203

proti-d X 472 38.0	komu-čemu 582 7.8	koga-kaj 2760 5.1	količinski 423 4.0	z-d X 950 3.7
☐ boj 100 49.24	☐ zajtrkovati 10 25.88	☐ nakopati 75 40.49	☐ veliko 170 46.05	☐ postelja 65 43.32
☐ bojevati 32 32.42	☐ upreti 17 21.61	☐ ljubiti 70 26.88	☐ mnogo 24 34.2	☐ spopad 35 34.94
☐ boriti 46 31.86	☐ prepustiti 16 17.88	☐ premagati 90 25.61	☐ več 47 31.28	☐ obračun 32 34.21
☐ borba 10 26.59	☐ privoščiti 10 12.18	☐ pobijati 19 23.24	☐ toliko 21 27.61	☐ boj 49 33.76
☐ vojna 19 20.84	☐ pomagati 19 11.93	☐ pregnati 24 20.57	☐ malo 28 24.72	☐ kolaboracija 11 30.71
☐ orožje 11 19.53	☐ dati 27 10.32	☐ iskati 82 19.88	☐ nekaj 24 22.85	☐ spopasti 24 25.87
☐ biti 22 6.44	☐ prodati 10 8.23	☐ premagovati 16 19.42	☐ precej 16 21.7	☐ življenje 42 24.55
>>	>>	☐ poraziti 15 19.24	☐ dovolj 12 19.56	☐ obračunati 20 24.07
		☐ uničiti 38 19.23	☐ najbolj 12 15.65	☐ spopadati 18 23.4
nad-d X 133 13.3	kot-d X 193 6.9	☐ napasti 33 19.03	☐ tako 14 13.08	☐ sodelovanje 27 22.83
☐ zmaga 48 41.95	☐ obravnavati 26 25.15	☐ videti 127 18.17	>>	☐ soočiti 19 21.81
>>	☐ prijatelj 10 19.83	☐ odganjati 11 17.71	med-d X 155 3.9	☐ stik 18 21.17
	☐ biti 21 10.13	☐ napadati 19 17.02	☐ prištevati 30 43.29	☐ bitka 11 20.89
pred-d X 440 11.9	zanikan 194 5.9	☐ pobiti 14 16.39	☐ biti 21 11.11	☐ trgovanje 10 20.25
☐ obramba 32 34.11	☐ nakopati 16 31.03	☐ identificirati 12 16.11	>>	☐ bojevati 13 18.38
☐ braniti 43 31.43	☐ potrebovati 22 18.89	☐ zmeti 14 15.89	koga-česa 470 3.9	☐ živeti 31 13.84
☐ strah 25 30.36	☐ imeti 58 15.88	☐ ubijati 11 15.29	☐ nakopati 16 27.41	☐ boriti 12 13.66
☐ beg 10 26.11	☐ videti 18 14.01	☐ imeti 323 14.69	☐ imeti 195 23.05	☐ vojna 11 12.82
☐ varovati 20 22.42	>>	☐ ubiti 21 14.13	☐ znebiti 13 19.63	☐ povezati 20 12.63
☐ bežati 11 20.22		☐ preganjati 13 13.71		☐ sodelovati 23 12.21
☐ zavarovati 15 19.21				☐ ... ..

Slika 1: Del besedne skice za leksikalno enoto *sovražnik*

³ Oris tipičnega so-besedilnega okolja posamezne iztočnice, ki ga pridobimo z orodjem Sketch Engine.

sovražnica Fida PLUS 620m (SLD sketch grammar) freq = 881

iz-d 30 8.9	priredje 42 1.2
☐ hladen 12 33.15	☐ prijateljica 11 32.9
☐ vojna 13 27.4	>>
>>	
v rodil-s 155 6.1	s-koga-česa 28 1.1
☐ železo 14 34.77	☐ prijateljica 18 42.8
☐ moški 10 20.5	>>
>>	
kakšen? 417 4.7	gl-pred 358 0.8
☐ smrten 23 35.17	☐ razglasiti 13 18.12
☐ nekdanji 41 32.94	☐ postati 35 17.73
☐ zagrizen 12 32.05	☐ veljati 10 9.17
☐ hud 31 31.22	☐ imeti 25 5.85
☐ velik 77 30.14	>>
☐ ameriški 19 20.88	predlog 57 0.5
☐ star 15 17.33	☐ kot 13 16.44
☐ glaven 10 15.68	☐ za 22 15.22
☐ državen 12 14.83	>>
>>	predl-za 36 0.4
	☐ iz 17 20.16

Slika 2: Večji del besedne skice za leksikalno enoto *sovražnica*

Kako naj se spoprime s to asimetrijo? Korpusni pristop (Gorjanc 2003, 2005; Atkins in Rundell 2008: 53–54) nam omogoča, da ne ugibamo, kaj vse bi lahko rekli, napisali oz. kako bi posamezno leksikalno enoto lahko uporabili, ampak da beležimo dejansko rabo. Ker na jezikovno rabo vpliva tudi zunajjezikovna realnost, se leksikografka in leksikograf ne moreta izogniti temu, da pri analizah ne bi upoštevala svojega védenja o svetu. To še toliko bolj velja za ŽPO. Pogled, da gre za izključno jezikovno vprašanje, dandanes ne vzdrži več. Ker zunajjezikovni vzroki pomembno vplivajo na manjše število pojavitev ŽPO v korpusu, ne moremo zgolj distancirano opazovati stanja jezika, ampak moramo v korpusno analizo vnesti nekaj družbene občutljivosti (Gorjanc 2005a: 206). To predvsem pomeni, da podatkom za ŽPO v primerjavi s podatki za ostale iztočnice, vključno z MPO, pripišemo za odtonek večjo težo. Pomembno je poudariti, da s tem ne izkrivljamo podobe jezika in da ne nasprotujemo siceršnji logiki sestavljanja leksikalne baze, saj mora ta vsebovati več podatkov, kot jih bodo slovarji, narejeni na podlagi baze, potrebovali. Prav tako mora vsak geselski članek ponuditi več podatkov, kot jih potrebujemo za primerno obdelavo iztočnice v konkretnem slovarju (Atkins in Rundell 2008: 322).

1.3 Tipi ŽPO

Preden se posvetimo osrednjemu delu razprave, se na kratko ustavimo še pri tipih ŽPO. ŽPO je mogoče kategorizirati glede na besedotvorne značilnosti, toda za potrebe leksikalne obdelave je taka tipologija manj pomembna, ne moremo pa mimo pomenske razdelitve, ker se na tej ravni kažejo nekatere razlike, ki delno vplivajo na obdelavo posameznih ŽPO. Samostalnike, ki označujejo osebe, in s tem ŽPO, lahko glede na jezikovne podatke in nekatere obstoječe tipologije (Vidovič Muha 1997; Toporišič 2000/2004) v grobem razdelimo v tri skupine. V prvi skupini so poimenovanja oseb glede na spolno vlogo ali sorodstveno vez, npr. *ženska, moški; oče, mama*. Posebnost te skupine poimenovanj je v tem, da z izjemo *vnuka, vnukinje*, ne gre za izpeljanke (Vidovič Muha 1997: 70), zaradi česar je število pojavitev ŽPO in MPO večinoma precej izenačeno, kar pomeni, da asimetrije pri teh parih skorajda ni, tam, kjer je, je minimalna, v nekaterih primerih je ŽPO celo pogostejše od MPO, npr. *deklica* s 44.055 pojavitvami proti *deček* s 35.568 pojavitvami. V drugi skupini so poimenovanja, ki označujejo poklic, dejavnost ali funkcijo, v tretji pa se samostalniki vežejo na neko lastnost osebe. V drugi in tretji skupini je asimetrija običajno kar velika, pri čemer so razmerja med številom pojavitev lahko zelo različna. ŽPO je lahko dvakrat manj pogosto, npr. *kraljica* z 22.231 pojavitvami proti *kralj* s 45.267 pojavitvami, desetkrat manj pogosto, npr. *dijakinja* s 4.572 pojavitvami proti *dijak* s 47. 867 pojavitvami, lahko pa je to razmerje še veliko višje, npr. *sovražnica* z 881 pojavitvami proti *sovražnik* z 21.203 pojavitvami.

2 BELEŽENJE IN LEKSIKOGRAFSKI OPIS ŽPO

2.1 Samostojna iztočnica ali oblikoslovna različica?

Najprej se moramo vprašati, ali naj ŽPO obravnavamo samo kot izpeljanke iz MPO in jih navedemo le v leksikonu besednih oblik ali naj jih uvrstimo v leksikalno bazo kot samostojne iztočnice? Snovalci nizozemske leksikalne baze *Referentiebestand Nederlands*⁴, na primer, so ženske oblike vključili, če so bile pogoste in če njihove rabe ni bilo mogoče povsem predvideti iz opisa rabe moške oblike (Van der Vliet 2007: 241). Na prvi pogled se zdi taka strategija smiselna, toda poglejmo, kakšen bi bil rezultat, če bi tema dvema kriterijema sledili v taki obliki, ne da bi ju na kakršen koli način dopolnili.⁵

⁴ <[http://www.inl.nl/nl/lexica/referentiebestand-nederlands-\(rbn\)](http://www.inl.nl/nl/lexica/referentiebestand-nederlands-(rbn))>

⁵ V navedenem članku ta dva kriterija nista podrobneje opisana.

2.1.1 Pogostost

Ko sestavljamo geslovník za kateri koli jezikovni vir, je osnovni kriterij pogostost, kar pomeni, da načeloma zanemarimo vse tiste jezikovne pojave, ki glede na izbrani obseg v korpusu niso dovolj pogosti. Pri ŽPO se hitro pokaže, da se ne moremo opirati samo na kriterij absolutne pogostosti. Če bi se, na primer, odločili, da bomo v leksikalni bazi obdelali samo tiste leksikalne enote, ki imajo v korpusu 13.000⁶ pojavitev ali več, bi to pomenilo, da se velika večina ŽPO ne bi uvrstila vanjo. Res je, da je meja postavljena precej visoko, toda tudi pri dosti nižje postavljeni meji slika ne bi bila bistveno drugačna. Če seveda izhajamo iz predpostavke, da leksikalna baza vsaj v začetku ne more biti tako obsežna, da bi zajela tudi redke leksikalne enote.

Poleg tega bi, če bi upoštevali samo absolutno pogostost, prihajalo tudi do takih ne-logičnosti, ko ŽPO s kar nekaj pojavitvami ne bi prišlo v geslovník, ker ne bi dosegalo izbranega najmanjšega števila pojavitev, medtem ko bi bilo ŽPO, ki je le eden od redkejših pomenov dovolj pogoste leksikalne enote, npr. *generalka*, v bazi obdelano.

Podrobnejša analiza liste besed, ki vsebuje 5.000 najpogostejših lem iz korpusa FidaPLUS, pokaže, da bi potencialni geslovník, ki bi ga sestavili na podlagi tega seznama, vseboval 275 samostalnikov, ki označujejo osebe. Med njimi bi bilo devet takih, pri katerih je referent lahko ženska ali moški, npr. *človek*, *vodja*. Tovrstni samostalniki za našo razpravo niso zanimivi. Tako žensko kot moško obliko bi imelo 28 samostalnikov, od tega 17 parov samostalnikov, ki označujejo poklic, dejavnost ali funkcijo oz. ki se vežejo na neko lastnost osebe, npr. *minister*, *ministrica*; *sosed*, *soseda*. Tak geslovník bi pokrival tudi 11 parov iz skupine poimenovanj gleda na spolno vlogo ali sorodstveno vez, npr. *ženska*, *moški*; *teta*, *stric*, pri čemer bi nekatera ŽPO, npr. *hčerka*, *hči* in eno MPO, in sicer *očka*, *ata*, imela po dve različici. Kar 205 samostalnikov bi imelo samo eno obliko, pravzaprav bi lahko rekli samo moško obliko, saj se le v dveh primerih zgodi, da se na seznam uvrsti ženska oblika, moška pa ne, in sicer gre za leksikalni enoti *čarovnica* in *gospodinja*. To bi torej pomenilo, da v geslovníku ne bi imeli 203 ŽPO. Ne bi imeli iztočnic, kot so: *bralca* (7.497), *cesarica* (1.475), *gostja* (7.166), *političarka* (764), *slikarka* (5.396), *sovražnica* (881) in *urednica* (10.748).

Ali bi bil opis slovenščine, kjer bi izpustili večino ŽPO, ustrezen? Gotovo ne. Kriterij pogostosti moramo torej dopolniti z dodatnim kriterijem. Pomagamo si lahko z načelom usklajenosti zaključenih skupin.

»Ko je s pomočjo korpusnih dokazov določen okvir za vse navadne besede, je potrebno vključiti še druge informacije. Načelo pokrivanja izrazov z vseh

⁶ Za potrebe te analize sem kot kriterij vzela najnižje število pojavitev, kot se izkazuje iz liste besed, ki vsebuje 5.000 najpogostejših lem iz korpusa FidaPLUS.

področij človeške dejavnosti, vključno s športnimi, vodi k še enemu načelu enojezične leksikografije, in sicer **usklajenosti zaključenih skupin**. Vsi izrazi v neki skupini – kemijski elementi na primer, ali človeški organi – bi morali biti definirani usklajeno, v podobnem slogu, ne glede na pogostnost, tudi če so nekateri člani skupine morda tako redki, da jih v korpusu sploh ni (Hanks 2009: 22).«

Če ŽPO in MPO obravnavamo kot zaključeno skupino, potem dejstvo, da je ŽPO precej redkejša, ni več odločilno, in lahko v geslovník vključimo obe leksikalni enoti, prav kakor bi v geslovník vključili vse dneve v tednu, čeprav kateri izmed njih morda ne bi imel dovolj pojavitve v korpusu. Izjema so zelo redka ŽPO. Večinoma gre za ŽPO s področij, kot sta religija in vojska, in za poklice, ki so tradicionalno bolj moški, npr. *rudarka* (16), *ribička* (68), *župnica* (2). Pri teh nam ostane možnost, da jih navedemo kot besedne oblike v leksikonu. Na tak način vključimo tudi druga redka ŽPO, npr. *košarkašica* (18), *prevoznica* (26), *sponzorka* (31), *zakonka* (3). Pri pravkar navedenih ŽPO iz zunajjezikovne realnosti vemo, da se ženske redko pojavljajo v teh vlogah. Tako ni čudno, da župnica ni pogosta, saj katoliška cerkev kot osrednja cerkev pri nas na teh položajih nima žensk. Ker v nekaterih drugih cerkvah najdemo ženske na vseh ravneh cerkvene hierarhije in ker nam korpus potrди obstoj ženske oblike, je smiselno, da jo zabeležimo. Nekaj ŽPO pa je takih, ki jih ne vključimo na noben način, ker gre za prisiljene, teoretične oblike, npr. *kupka* (1), *poslovnica* (21), kar ugotovimo, če (ne)obstoj vseh redkih ŽPO preverimo še na internetu. Za razliko od drugih omenjenih redkih ŽPO *kupke* in *poslovnice* na internetu ne zasledimo. Tukaj nam torej pride prav internet kot pomožni vir jezikovnih podatkov (Gorjanc 2005: 19).

Pri posameznih ŽPO se pojavljajo dvojnice, pri katerih ravnamo enako kot pri ostalih ŽPO. Kadar imamo dovolj podatkov za opis, naredimo iztočnico, sicer obliko zabeležimo v leksikonu. Tako v parih *favoritinja* (1.634) – *favoritka* (1.127), *partnerica* (6.401) – *partnerka* (4.204) in *šefica* (1.477) – *šefinja* (1.192) kot iztočnico obdelamo obe obliki in na ta način zabeležimo morebitne razlike v rabi. Medtem ko v parih *arhitektka* (1.509) – *arhitektinja* (6), *demokratka* (267) – *demokratinja* (17), *fotografinja* (931) – *fotografka* (34), *navijačica* (630) – *navijačka* (9), *nogometišica* (548) – *nogometišinja* (10) in *pilotka* (380) – *pilotinja* (10) pogostejšo različico obdelamo kot iztočnico, redkejšo pa pokažemo v leksikonu. Par *asinja* (6) – *asica* (5) sestavljata dve obliki z zelo malo pojavitvami, zato gresta obe v leksikon.

2.1.2 Predvidljivost rabe

Kaj pa kriterij predvidljivosti rabe? Že površen pogled nam razkrije, da ŽPO in MPO niso gole oblikoslovne različice. Tako na ravni pomenov kot kolokacijskih

nizov prihaja do raznovrstnih razlik in jasno je, da enostavna preslikava rabe ŽPO ali MPO na drugega v paru ne bi bila ustrezna in niti ni mogoča. Začetno vprašanje se potemtakem pokaže kot retorično. Sklenemo lahko, da moramo vsako ŽPO, za katerega iz korpusa lahko pridobimo dovolj podatkov za opis, obravnavati kot samostojno leksikalno enoto. Navsezadnje tudi MPO, ki so dejansko izpeljana iz drugih leksemov, ne interpretiramo kot podrejene drugim leksikalnim enotam, ampak jih obravnavamo kot povsem samostojne enote (Leskošek 2000: 423). Koliko podatkov zadošča, se odločamo od iztočnice do iztočnice, ker lahko podobno število pojavitev da različen rezultat, odvisno od tega, koliko ustaljeno je sobesedilno okolje izbrane leksikalne enote. Zdi se, da mora ŽPO imeti vsaj nekaj sto pojavitev, da ga je smiselno vključiti kot iztočnico, še bolj pa je, če jih ima več kot 500. Ob tem se sproža vprašanje, ali leksikalne enote brez bogatega in razvejanega sobesedilnega okolja res ne morejo biti iztočnice v leksikalni bazi, ampak to že presega okvir tega članka.

2.2 ŽPO kot iztočnica

Čprav ŽPO in MPO obravnavamo kot samostojni leksikalni enoti, moramo obenem, podobno kot pri besednovrstno in semantično povezanih skupinah leksikalnih enot, npr. *vstop*, *vstopiti*, *vstopen*, upoštevati tudi, kaj se dogaja pri drugi leksikalni enoti v paru oz. skupini. Na ta način med leksikalnimi enotami vzpostavimo povezavo, ne pa tudi hierarhičnega razmerja.

2.2.1 Primeri iztočnic po tipih

2.2.1.1 Spolna vloga ali sorodstvena vez

DEKLICA

1 otrok ženskega spola

1.1 športna kategorija

vedno v množini

2 dekle, ženska

DEČEK

1 otrok moškega spola

1.1 športna kategorija

vedno v množini

2 moški, fant

Pri iztočnicah *deklica* in *deček* je število pojavitev precej izenačeno, zato ju lahko obravnavamo zelo avtonomno. Kljub temu se izkaže, da pridemo do zelo podob-

nega končnega rezultata. Pomenski strukturi se prekrivata. Večina kolokatorjev je enakih, npr. *[odraščajoca, mladoletna] deklica, [odraščajoč, mladoleten] deček, [šola] za deklice, [šola] za dečke*, še zlasti pri podpomenu 1.1, ker gre za terminološko enoto s področja športa, npr. *[mlajše, starejše] deklice, [ekipa] deklíc, [prvenstvo, turnir] za deklice; [mlajši, starejši] dečki, [ekipa] dečkov, [prvenstvo, turnir] za dečke*. Na prvi pogled je *deklica* tipično lahko *ljubka, prikupna, pridna* ali *navihana*, deček pa *poreden* ali *nadarjen*, toda v korpusu najdemo pojavitve za vse kombinacije in razlika v številu pojavitev posameznih zvez ni tako velika, da ne bi mogli teh kolokatorjev navesti pri obeh iztočnicah. Nasprotno sta kolokaciji *deklica s [kitkami]* in *[avtistični] deček* vezani samo na eno iztočnico.

SESTRA

1 sorodnica

2 pripadnica določene skupine ljudi

2.1 zlasti o⁷ pripadnosti človeštvu, narodnosti ali prepričanju

2.2 članica verskega reda ali podobne organizacije

3 nekaj sorodnega ali povezanega <model izdelka, vrsta živali ali rastline, povezana organizacija ali država>

4 zdravstvena delavka

BRAT

1 sorodnik

2 pripadnik določene skupine ljudi

2.1 zlasti o pripadnosti človeštvu, narodnosti ali prepričanju

2.2 član verskega reda ali podobne organizacije

3 nekaj sorodnega ali povezanega <model izdelka, vrsta živali ali rastline, povezana organizacija ali država>

Za iztočnici *sestra* in *brat* imamo le na prvi pogled enako količino podatkov, ker pri iztočnici *sestra* veliko pojavitve odpade na četrti pomen, kar pomeni, da imamo pri ostalih pomenih oz. podpomenu nekaj asimetrije. Zato je smiselno, da pri iztočnici *sestra* zabeležimo tudi kakšen manj pogost kolokator, če je dovolj pogost pri iztočnici *brat* in če gre za kolokator, ki se semantično tipično veže na ta leksemski par, npr. *[pogrešati] sestro*. Nasprotno so *[film, komedija, pravljice] bratov [...]* in *bratje v [orožju]* tipični predvsem za iztočnico *brat*. Podobno je pri podpomenu 2.1, kjer imamo pri iztočnici *brat* kolokacijski niz *[slovanski, južni, severni, muslimanski] bratje*, pri iztočnici *sestra* pa le zglede, npr. *Ženske, ki so bile posiljene, so naše sestre. Obravnavamo jih kot borke, ki so bile ranjene v vojni*.

⁷ S predlogom *o* naznačujemo semantično polje pomena ali podpomena, ki ga ne razlagamo podrobneje. Gre za leksikografsko konvencijo, ki omogoča, da so pomenski indikatorji krajši, pa tudi, da lahko v navedenem primeru podpomen opišemo s *pripadnostjo* namesto s *pripadnica*, ker bi bila formulacija *pripadnica človeštva, prepričanja* nenavadna in ker bi bil drugače oblikovan indikator, v katerem bi uporabili besedo *pripadnica*, precej daljši.

2.2.1.2 Poklic, dejavnost ali funkcija

SLIKARKA

likovna umetnica

SLIKAR

likovni umetnik

Količina podatkov za iztočnico *slikarka* je precej manjša od količine podatkov za iztočnico *slikar*, kar se odraža tudi v besedni skici (gl. sliki 3 in 4): skupno število pojavitev posameznega slovničnega razmerja je nižje, pa tudi posamezni kolokatorji imajo manj pojavitev. Kljub temu vidimo, da sta pri obeh iztočnicah kolokatorja *akademski* in *ljubiteljski* čisto na vrhu seznama potencialnih kolokatorjev. To nas opozarja na dvoje: a) da je treba število pojavitev kolokatorjev vedno interpretirati v sorazmerju s številom pojavitev slovničnega razmerja, ostalih potencialnih kolokatorjev znotraj posameznega slovničnega razmerja in iztočnice; b) in da je pri poklicih večja verjetnost, da bodo kolokatorji pri ŽPO in MPO v veliki meri enaki.

kakšen?	2552	4.5
☐ akademski	1166	102.46
☐ ljubiteljski	107	55.66
☐ diplomiran	58	46.85
☐ mehiški	65	46.07
☐ amaterski	30	35.47

Slika 3: Del rezultatov za slovnično razmerje pridevnik + samostalnik za iztočnico *slikarka*

kakšen?	17983	5.2
☐ akademski	4071	112.17
☐ ljubiteljski	289	59.56
☐ francoski	750	57.43
☐ flamski	113	57.04
☐ impresionističen	84	56.89

Slika 4: Del rezultatov za slovnično razmerje pridevnik + samostalnik za iztočnico *slikar*

To pomeni, da če imamo kolokacijski niz *slikar* [*amater, samouk*], ni razloga, da ne bi imeli tudi niza *slikarka* [*amaterka, samoukinja*], seveda pod pogojem, da

nam korpus to potrdi. Enako je tudi slikarka lahko *slovita* in *vélika*. Nasprotno imamo nize [*dvorni*] *slikar*, [*impresionistični, baročni, renesančni, ekspresionistični*] *slikar*, [*monografija, razstava, film*] o slikarju in [*generacija, skupina*] *slikarjev* samo pri iztočnici *slikar*. Zadnji kolokacijski niz ne more biti pri iztočnici *slikarka*, ker gre za generično rabo. Če bi obstajala generacija ali skupina samih slikark, o katerih bi se dosti govorilo, bi morda imeli tudi niz [*generacija, skupina*] *slikark*, toda v korpusu takih rab ni. Pri nekaterih kolokacijskih nizih, kjer so kolokatorji v veliki meri odvisni od zunajjezkovnih dejavnikov, prihaja do variacij, npr. [*slovenska, mehiška, novomeška*] *slikarka* proti [*slovenski, francoski, nizozemski*] *slikar*.

ZBOROVODJA

oseba, ki vodi pevski zbor

ZBOROVODKINJA

ženska, ki vodi pevski zbor

Par *zborovodja* (2060) – *zborovodkinja* (921) je poseben,⁸ ker je referent iztočnice *zborovodja* lahko ženska ali moški, medtem ko je *zborovodkinja* vedno ženska. Zaradi dejstva, da ŽPO soobstaja ob samostalniku, ki že pokriva oba spola, nesorazmerju v količini podatkov pripišemo manj pomena. Ker gre za redko leksikalno enoto, sicer razširimo iskalne pogoje, da dobimo polnejšo sliko, ampak upoštevamo le najbolj tipične kolokatorje. Tako zabeležimo, da *zborovodkinja* zbor *vodi*, ne pa tudi, da z njim *sodeluje*. Zato je opis iztočnice *zborovodja* izčrpnější in vsebuje kolokacije, kot so: [*delovati*] *kot zborovodja*, [*seminar*] *za zborovodje* in *zveze*, kot je: [*prevzeti mesto zborovodje*].

2.2.1.3 Lastnost

SOSEDA

1 *ženska ali stvar, ki je prostorsko ob nekom ali nečem drugem*

1.1 *ženska, ki živi v bližnji stavbi ali stanovanju*

1.2 *država ali občina, ki meji na drugo državo ali občino*

1.3 *ženska, ki sedi ali se nahaja zraven druge osebe*

1.4 *o delu pokrajine ali stavbi*

1.5 *o rastlini*

SOSED

1 *oseba ali stvar, ki je prostorsko ob nekom ali nečem drugem*

1.1 *oseba, ki živi v stavbi ali stanovanju v bližini*

1.2 *prebivalci ali predstavniki države, občine, kraja, ki meji na drugo državo, občino, kraj*

vedno v množini

⁸ Prav zaradi te posebnosti sem tukaj izjemoma posegla izven seznama 5.000 najpogostejših lem.

- 1.3 športna ekipa države ali kraja, ki meji na drugo državo ali kraj
vedno v množini
- 1.4 oseba, ki sedi ali se nahaja zraven druge osebe
- 1.5 o delu pokrajine ali stavbi
- 1.6 o rastlini

Pomenski strukturi iztočnic *soseda* in *sosed* imata skupen semantični okvir. Večina podpomenov se prekriva, nekaj pa je takih, ki so samo pri eni od obeh iztočnic, in sicer podpomen 1.2 pri iztočnici *soseda* in podpomena 1.2 in 1.3 pri iztočnici *sosed*. Primerjalno obdelamo seveda samo tiste podpomene, ki jih zabeležimo pri obeh. Zaradi generično rabljene množine ima iztočnica *sosed* nekaj več kolokatorjev in je v kolokacijskih nizih pretežno v množini, npr. [*nevoščljivi*] *sosedje*, *sosedje* [*deponije, tovarne*], *sosedje iz* [*naselja*], *sosedje v* [*naselju, ulici, vasi*], *sosedje* [*se pritožujejo, se pritožijo, opazijo, slišijo, pokličejo, pomagajo, prihitijo, vedo, pravijo*], medtem ko ima iztočnica *soseda* manj kolokatorjev in se v kolokacijah pojavlja večinoma v ednini, npr. *soseda iz* [*bloka*], *soseda v* [*bloku*], *soseda* [*pokličče, opazi, sliši, pove, pravi, pride, se pritoži*]. Zaradi generične rabe je med obema geselskima člankoma nujno kar nekaj razlik, vendar pa se tudi pri iztočnici *soseda* trudimo upoštevati kolokatorje z manj pojavitvami, npr. [*oditi, iti*] *k sosedi*, da zajamemo semantično tipično okolico, ki se kaže tudi pri iztočnici *sosed*, npr. [*zateči se, steči*] *k sosedom* [*iti, oditi, steči*] *k sosedu*.

SOVRAŽNICA

- 1 ženska, žival ali stvar, ki predstavlja nevarnost
- 1.1 ženska, ki koga ne mara in ga skuša onemogočiti
- 1.2 ženska ali ustanova, ki jo skupnost dojema kot grožnjo
- 1.3 država nasprotnica
- 1.4 žival, ki ogroža drugo žival ali rastlino
- 1.5 pojav, ki ogroža ali škoduje
- 2 ženska, ki česa ali koga ne mara

SOVRAŽNIK

- 1 oseba, žival ali stvar, ki predstavlja nevarnost
- 1.1 oseba, ki koga ne mara in ga skuša onemogočiti
- 1.2 nasprotnik v spopadu, navadno oboroženem
navadno v ednini
- 1.3 oseba, ki jo skupnost dojema kot grožnjo
- 1.4 žival, ki ogroža drugo žival ali rastlino
- 1.5 pojav, ki ogroža ali škoduje
- 2 oseba, ki česa ali koga ne mara

Pri drugem paru iztočnic tretjega pomenskega tipa ŽPO bi lahko glede pomen-ske strukture ponovili ugotovitve pri iztočnicah *soseda* in *sosed*. Tukaj iz vzajemne

obravnave pri obeh iztočnicah izločimo podpomena 1.2 in 1.3. Toda iztočnici *sovražnik* in *sovražnica* se od predhodnega para razlikujeta v tem, da je zanju značilno precejšnje nesorazmerje v količini podatkov. Če bi upoštevali samo osnovno besedno skico, bi iztočnico *sovražnica* le težka opisali. Zato je smiselno iskalne pogoje razširiti in v opis vključiti tudi manj pogoste kolokatorje, npr. [*zaprisežena, skupna*] *sovražnica*, [*nakopati si*] *sovražnico*, [*naravna*] *sovražnica*. Pri tem si pomagamo tudi s kolokacijskimi nizi, ki jih zaznamo pri iztočnici *sovražnik*. To je smiselno tudi zaradi tega, ker geselski članek z vsaj nekaj kolokatorji pove več kot golo nizanje pomenskih indikatorjev z zgledi.

iz-d	30	8.9	priredje	42	1.2
☐ hladen	<u>12</u>	33.15	☐ prijateljica	<u>11</u>	32.9
☐ vojna	<u>13</u>	27.4			>>
		>>			
v rodil-s	155	6.1	s-koga-česa	28	1.1
☐ železo	<u>14</u>	34.77	☐ prijateljica	<u>18</u>	42.8
☐ moški	<u>10</u>	20.5			>>
		>>			
kakšen?	417	4.7	gl-pred	358	0.8
☐ smrten	<u>23</u>	35.17	☐ razglasiti	<u>13</u>	18.12
☐ nekdanji	<u>41</u>	32.94	☐ postati	<u>35</u>	17.73
☐ zagrizen	<u>12</u>	32.05	☐ veljati	<u>10</u>	9.17
☐ hud	<u>31</u>	31.22	☐ imeti	<u>25</u>	5.85
☐ velik	<u>77</u>	30.14			>>
☐ ameriški	<u>19</u>	20.88	predlog	57	0.5
☐ star	<u>15</u>	17.33	☐ kot	<u>13</u>	16.44
☐ glaven	<u>10</u>	15.68	☐ za	<u>22</u>	15.22
☐ državni	<u>12</u>	14.83			>>

Slika 5: Del besedne skice za iztočnico *sovražnica* z osnovnimi iskalnimi pogoji⁹

⁹ Nastavitve: najmanjše število pojavitev (Minimum frequency): 10; najmanjša izpostavljenost (Minimum salience): 0.0; največje število elementov v slovniciem razmerju (Maximum number of items in a grammatical relation): 25

kakšen?	417	4.7
☐ smrten	<u>23</u>	35.17
☐ nekdanji	<u>41</u>	32.94
☐ zagrizen	<u>12</u>	32.05
☐ hud	<u>31</u>	31.22
☐ velik	<u>77</u>	30.14
☐ Pearlín	<u>3</u>	25.92
☐ zaklet	<u>4</u>	22.93
☐ ameriški	<u>19</u>	20.88
☐ hladnovojcn	<u>3</u>	20.16
☐ potencialen	<u>7</u>	20.27
☐ zaprisežen	<u>4</u>	20.17
☐ večer	<u>7</u>	19.27
☐ star	<u>15</u>	17.33
☐ tradicionalen	<u>7</u>	16.92
☐ nepopustljiv	<u>3</u>	16.44
☐ glaven	<u>10</u>	15.68
☐ državten	<u>12</u>	14.83
☐ naraven	<u>7</u>	14.78

Slika 6: Del slovnicega razmerja pridevnik + samostalnik za iztočnico *souvažnica* z razširjenimi iskalnimi pogoji

2.2.2 Ugotovitve

Leksikografski opis ŽPO na podlagi korpusnih podatkov naj bi glede na opravljeno analizo potekal takole: ko pri eni in drugi iztočnici v paru z analizo konkordanc določimo pomensko strukturo, vzajemno uskladimo pomenske indikatorje in vrstni red pomenov, seveda če je distribucija pojavitev po pomenih pri obeh iztočnicah podobna. Če bi se izkazalo, da je kateri od pomenov ali podpomenov pri eni izmed iztočnic v paru bistveno pogostejši, bi morali različno pogostost pri razvrstitvi upoštevati. Tako bi, na primer, pri iztočnici *sestra* lahko dali pomen 'zdravstvena delavka' na vrh, če bi podatki kazali, da je to najpogostejši pomen. Nato začnemo z analizo kolokatorjev po pomenih in podpomenih. Pri analizi sobesedilnega okolja iztočnice prav tako izhajamo iz iztočnice same, obenem pa obe iztočnici obravnavamo primerjalno. To vključuje tudi skladenjske zveze, zlasti priredne, npr. *deklíce in dečki*, *brat in sestra*, *slikarji in slikarke*, ki jih beležimo pri obeh iztočnicah v paru, medtem ko so stalne besedne zveze in frazeologija iz primerjalne obdelave izvzete.

Kadar nam besedna skica ob osnovnih nastavitvah v orodju Sketch Engine, ki jih sicer uporabljamo za vse iztočnice, za ŽPO ne da dovolj podatkov, iskalne pogoje razširimo. To velja zlasti v primerih, ko je osnovna besedna skica zelo skromna, npr. za iztočnico *sovražnica*. Z izčrpnjšo besedno skico lahko v analizo zajamemo več podatkov, kar nam omogoča boljši opis ŽPO. Razširitev iskalnih pogojev pomeni, da se v besedni skici pojavijo tudi kolokatorji, ki imajo nizko število pojavitev. O tem, ali jih vključimo v opis ŽPO ali ne, se odločamo na podlagi: a) razmerij znotraj besedne skice (kolokatorje z manj pojavitvami bolj upoštevamo pri manj pogostih iztočnicah, ker so sorazmerno pomembnejši kot kolokatorji z enakim številom pojavitev pri pogostih iztočnicah), b) analogij z moško obliko (vključimo kolokatorje, ki so dovolj pogosti pri moški obliki in se izkazujejo tudi pri ŽPO, npr. *veljati za sovražnico*) in c) semantične relevantnosti za ŽPO (vključimo kolokatorje, ki se semantično tipično vežejo na iztočnico, npr. *pozirati slikarki*). V prid vključevanju manj pogostih kolokatorjev govori dejstvo, da se tudi pri ostalih iztočnicah zgodi, da ima zaradi značilnosti besedil, ki so zajeta v korpusu, kakšen kolokator, ki ga sicer nedvomno povezujemo z iztočnico, zelo malo pojavitev, npr. *očala [se orosijo]* se v korpusu pojavi samo desetkrat. V takih primerih se gotovo lahko sklicujemo na to, da je korpus po svoji naravi metonimičen (Stabej 1998) in da če v njem nekaj najdemo, z veliko verjetnostjo obstaja v jeziku.

Metoda primerjalne in vzajemne obdelave iztočnic je uporabna pri vseh treh pomenskih tipih ŽPO. V kolikšni meri jo bomo uporabili, je odvisno od tega, kolikšno je nesorazmerje v količini podatkov za ŽPO in MPO, ali ima ŽPO relativno nizko ali visoko število pojavitev, in v kolikšni meri se MPO uporablja v generični množini. Pri ŽPO glede na spolno vlogo se kaže, da je treba paziti, da ne spregledamo kakšnega manj izrazitega kolokatorja, ki je prav tako realen in relevanten, npr. *[nadarjena] deklica*, *[prikupen] deček*. Za ŽPO, ki označujejo poklic, dejavnost ali funkcijo, lahko z večjo gotovostjo trdimo, da se bodo enaki kolokacijski nizi pojavljali pri obeh iztočnicah v paru, ker dejavnost sama po sebi nima spola. ŽPO, ki se vežejo na neko lastnost osebe, pa so v največji meri podvržena asimetriji.

3 SKLEP

Zaradi posebnega položaja ženskih oblik v jeziku in žensk v družbi je treba pri vključevanju in obdelavi ŽPO v jezikovnih virih kriterije opisa, ki jih uporabljamo za ostale iztočnice, delno prilagoditi in dopolniti. ŽPO obravnavamo kot samostojne leksikalne enote, sledimo njihovi dejanski rabi, obenem pa za popolnejši leksikografski opis upoštevamo več podatkov in ŽPO obravnavamo v paru s povezano moško obliko. Pri tem izkoristimo vse strategije in interpretacije

jezikovnih podatkov, ki nam jih korpusni pristop tudi sicer omogoča. Prav zaradi podatkov in orodij, ki so nam na voljo, nam ŽPO ni treba obravnavati kot seznam oblikoslovnih oblik ali na posreden način kot 'ženske oblike od', ampak jih lahko podrobno analiziramo in opišemo. Tako ugotovimo, da med slikarjem in slikarko ni bistvenih razlik in da oba tako slikata kot ilustrirata.

* * *

Tabele

Za oba spola	Št. pojavitev
bitje	26.642
človek	826.985
oseba	186.225
osebnost	35.172
otrok	546.653
priča	37.207
starš	128.123
vodja	115.249
žrtev	76.435

Tabela 1: Samostalniki, ki označujejo osebe, pri katerih je referent lahko ženska ali moški¹⁰

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
avtor	132.030	avtorica	16.504
član	316.629	članica	99.714
delavec	175.694	delavka	14.114
direktor	237.678	direktorica	32.176
igralec	185.876	igralka	48.592
kandidat	107.730	kandidatka	30.544
kralj	45.267	kraljica	22.231
lastnik	164.199	lastnica	16.979
minister	245.540	ministrica	20.581

¹⁰ Med 5.000 najpogostejšimi leмами je tudi lema *up*, toda ker lahko leksikalni enoti, ki označuje osebo, pripišemo le manjši del pojavitev, sem jo iz seznama izločila.

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
pevec	43.248	pevka	25.405
predsednik	451.869	predsednica	28.083
predstavnik	170.635	predstavnica	14.345
prijatelj	169.009	prijateljica	27.212
prvak	109.222	prvakinja	15.572
sosed	49.591	soseda	16.541
učitelj	68.994	učiteljica	16.715
župan	145.236	županja	20.456

Tabela 2: Samostalniki, ki označujejo osebe, katerih moška in ženska oblika sta med 5.000 najpogostejšimi lemmi

MPO		ŽPO			
	Št. pojavitev		Št. pojavitev		Št. pojavitev
moški	179.480	ženska	280.726		
fant	98.530	dekle	97.288	punca	15.763
deček	35.568	deklica	44.055		
mož	134.904	žena	103.372		
gospod	92.502	gospa	51.562	dama	20.602
oče	132.714	mama	72.943	mati	77.424
očka	13.931				
ata	14.994	mamica	16.309		
dedek	14.836	babica ¹¹	20.606		
stric	15.185	teta	13.819		
sin	89.239	hčerka	32.664	hči	31.269
brat	71.042	sestra	60.050		

Tabela 3: Poimenovanja glede na spolno vlogo ali sorodstveno vez, katerih moška in ženska oblika sta med 5.000 najpogostejšimi lemmi¹²

¹¹ Del pojavitev odpade na pomena 'poklica' in 'ribe', vendar sta v manjšini. Zaradi skupne leme je natančno število pojavitev za posamezen pomen nemogoče prešteti avtomatsko.

¹² V tabeli ni leksikalne enote *oči*, ker velika večina pojavitev za lemo *oči* odpade na množinsko obliko samostalnika *oko*.

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
agent	21.776	<i>agentka</i>	1.722
arhitekt	31.400	<i>arhitektka</i>	1.509
		<i>arhitektinja</i>	6
as	17.279	<i>asinja</i>	6
		<i>asica</i>	5
begunec	25.922	<i>begunka</i>	566
bolnik	70.748	<i>bolnica</i> ¹³	pribl. ¹⁴ 3200
borec	21.498	<i>borka</i>	970
bralec	61.503	<i>bralka</i>	7.497
branilec	13.976	<i>branilka</i>	756
cesar	13.154	<i>cesarica</i>	1.475
čarovnik	6.906	čarovnica	16.012
delničar	33.183	<i>delničarka</i>	356
delodajalec	38.450	<i>delodajalka</i>	200
demokrat	26.160	<i>demokratka</i>	267
		<i>demokratinja</i>	17
dijak	47.867	<i>dijakinja</i>	4.572
dirigent	13.441	<i>dirigentka</i>	642
dobavitelj	15.356	<i>dobaviteljica</i>	164
dojenček	17.334	<i>dojenčica</i>	210
doktor	16.297	<i>doktorica</i>	2.198
domačin	48.250	<i>domačinka</i>	4.023
dopisnik	16.152	<i>dopisnica</i>	pribl. 5.000
državljan	76.305	<i>državljanka</i>	3.526
duhovnik	23.596	<i>duhovnica</i>	458
dvojček ¹⁵	16.907	<i>dvojčica</i>	3.375
ekonomist	13.630	<i>ekonomistka</i>	960
favorit	19.962	<i>favoritinja</i>	1.634
		<i>favoritka</i>	1.127

¹³ Ker imata leksikalni enoti s pomenom oseba oz. ustanova skupno lemo, je število pojavitev približna ocena.

¹⁴ Povsod, kjer natančnega števila pojavitev ni bilo mogoče ugotoviti zaradi dvoumne lematizacije ali zaradi tega, ker je ŽPO samo eden od pomenov, je številka označena kot približna.

¹⁵ Ker ima del pojavitev neživega referenta, je *dvojček* le pogojno na seznamu.

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
fotograf	16.163	<i>fotografinja</i>	931
		<i>fotografka</i>	34
funkcionar	17.695	<i>funkcionarka</i>	228
gasilec	39.988	<i>gasilka</i>	1.000
general	35.858	<i>generalka</i>	2
glasbenik	33.376	<i>glasbenica</i>	1.724
gledalec	82.875	<i>gledalka</i>	773
gospodar	26.427	<i>gospodarica</i>	1.405
gospodinjec	209	gospodinja	13.431
gost	149.354	<i>gostja</i>	7.166
gostitelj	27.526	<i>gostiteljica</i>	4.964
hokejist	14.811	<i>hokejistka</i>	789
inšpektor	37.799	<i>inšpektorica</i>	2.097
invalid	32.977	<i>invalidka</i>	554
investitor	21.133	<i>investitorka</i>	89
inženir	14.639	<i>inženirka</i>	600
izdelovalec	22.480	<i>izdelovalka</i>	350
izvajalec	70.151	<i>izvajalka</i>	984
junak	37.143	<i>junakinja</i>	4.877
kancler	13.788	<i>kanclerka</i>	85
kapetan	13.641	<i>kapetanka</i>	1.179
kmet	76.256	<i>kmetica</i>	3.743
kolega	57.921	<i>kolegica</i>	7.950
kolesar	36.455	<i>kolesarka</i>	1.623
komisar	14.714	<i>komisarka</i>	1.652
komunist	16.257	<i>komunistka</i>	182
košarkar	32.088	<i>košarkašica</i>	18
krajan	32.778	<i>krajanka</i>	762
kriminalist	26.373	<i>kriminalistka</i>	174
kritik	19.876	<i>kritičarka</i>	730
kupec	83.582	<i>kupka</i>	1
		<i>kupovalka</i>	12

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
ljubitelj	40.693	<i>ljubiteljica</i>	1.870
lovec	26.782	<i>lovka</i>	pribl. 120
menedžer	19.299	<i>menedžerka</i>	900
meščan	13.909	<i>meščanka</i>	978
mladenič	19.652	<i>mladenka</i>	2.787
mladinec	24.284	<i>mladinka</i>	8.646
mojster	42.673	<i>mojstrica</i>	1.791
morilec	19.358	<i>morilka</i>	990
načelnik	17.057	<i>načelnica</i>	1.813
nagrajenec	16.546	<i>nagrajenka</i>	2.190
najemnik	14.309	<i>najemnica</i>	546
namestnik	17.684	<i>namestnica</i>	2.256
napadalec	21.569	<i>napadalka</i>	678
naročnik	35.890	<i>naročnica</i>	784
naslednik	18.738	<i>naslednica</i>	6.256
nasprotnik	43.792	<i>nasprotnica</i>	2.925
navijač	30.441	<i>navijačica</i>	630
		<i>navijačka</i>	9
neznanec	29.768	<i>neznanka</i>	5.676
nogometaš	40.782	<i>nogometašica</i>	548
		<i>nogometašinja</i>	10
nosilec	pribl. 26.000	<i>nosilka</i>	6.080
novinar	100.881	<i>novinarka</i>	12.885
občan	43.844	<i>občanka</i>	2.193
obiskovalec	87.547	<i>obiskovalka</i>	1.226
oblikovalec	16.630	<i>oblikovalka</i>	3.072
obrtnik	18.999	<i>obrtnica</i>	209
odvetnik	34.158	<i>odvetnica</i>	3.031
organizator	61.623	<i>organizatorica</i>	1.551
osumljenec	13.572	<i>osumljenka</i>	492
pacient	18.652	<i>pacientka</i>	2.079
papež	25.953	<i>papežinja</i>	80

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
partizan	17.735	<i>partizanka</i>	354
partner	85.822	<i>partnerica</i>	6.401
		<i>partnerka</i>	4.204
pesnik	37.628	<i>pesnica</i>	5.188
pešec	15.668	<i>peška</i>	pribl. 1600
pilot	17.973	<i>pilotka</i>	380
		<i>pilotinja</i>	10
pisatelj	41.533	<i>pisateljica</i>	8.492
pisec	18.873	<i>piska</i>	pribl. 10
plesalec	13.057	<i>plesalka</i>	7.509
podjetnik	55.008	<i>podjetnica</i>	1.994
podpredsednik	30.199	<i>podpredsednica</i>	3.137
pokrovitelj	14.330	<i>pokroviteljica</i>	661
policaj	13.816	<i>policajka</i>	72
policist	156.450	<i>policistka</i>	1.628
politik	58.778	<i>političarka</i>	764
pomočnik	23.706	<i>pomočnica</i>	5.241
ponudnik	33.542	<i>ponudnica</i>	171
posameznik	79.429	<i>posameznica</i>	3.206
poslanec	132.076	<i>poslanka</i>	7.828
poslovnež	15.058	<i>poslovnica</i>	21
poslušalec	23.516	<i>poslušalka</i>	686
posrednik	13.787	<i>posrednica</i>	507
potnik	38.541	<i>potnica</i>	986
potrošnik	28.814	<i>potrošnica</i>	152
poveljnik	22.366	<i>poveljnica</i>	133
poznavalec	22.868	<i>poznavalka</i>	823
prebivalec	92.472	<i>prebivalka</i>	1.160
premier	55.225	<i>premierka</i>	623
prevoznik	14.241	<i>prevoznica</i>	26
pridelovalec	13.919	<i>pridelovalka</i>	445
princ	24.662	<i>princesa</i>	10.940

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
pripadnik	31.195	<i>pripadnica</i>	1.573
prireditelj	14.903	<i>prirediteljica</i>	322
privrženec	14.702	<i>privrženka</i>	276
prodajalec	27.417	<i>prodajalka</i>	7.335
producent	14.346	<i>producentka</i>	977
profesor	50.284	<i>profesorica</i>	7.075
proizvajalec	54.190	<i>proizvajalka</i>	1.349
ravnatelj	22.546	<i>ravnateljica</i>	9.364
raziskovalec	29.450	<i>raziskovalka</i>	1.537
rejec	14.907	<i>rejka</i>	63
reprezentant	28.738	<i>reprezentantka</i>	5.021
reševalec	19.943	<i>reševalka</i>	134
režiser	45.714	<i>režiserka</i>	4.454
ribič	24.083	<i>ribička</i>	68
rojak	16.303	<i>rojakinja</i>	2.053
rudar	21.253	<i>rudarka</i>	16
sekretar	58.096	<i>sekretarka</i>	11.848
selektor	31.095	<i>selektorka</i>	242
skakalec	14.013	<i>skakalka</i>	718
skladatelj	20.237	<i>skladateljica</i>	537
slikar	31.795	<i>slikarka</i>	5.396
smučar	20.927	<i>smučarka</i>	5.976
sodelavec	65.926	<i>sodelavka</i>	7.002
sodnik	114.381	<i>sodnica</i>	11.946
sogovornik	17.543	<i>sogovornica</i>	2.076
sorodnik	29.953	<i>sorodnica</i>	2.072
sovražnik	21.203	<i>sovražnica</i>	881
specialist	14.467	<i>specialistka</i>	2.187
sponzor	17.811	<i>sponzorka</i>	31
stanovalec	20.410	<i>stanovalka</i>	1.259
storilec	19.525	<i>storilka</i>	186
strelec	37.963	<i>strelka</i>	2.032

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
strokovnjak	112.257	<i>strokovnjakinja</i>	2.247
svetnik	77.658	<i>svetnica</i>	3.780
svetovalec	32.368	<i>svetovalka</i>	8.126
šef	41.981	<i>šefica</i>	1.477
		<i>šefinja</i>	1.192
škof	20.724	<i>škofinja</i>	33
šolar	14.076	<i>šolarka</i>	823
športnik	48.934	<i>športnica</i>	4.239
študent	89.635	<i>študentka</i>	8.840
tehnik	19.239	<i>tehnica</i>	pribl. 650
tekmec	45.627	<i>tekmica</i>	8.108
tekmovalec	45.667	<i>tekmovalka</i>	8.118
terorist	13.522	<i>teroristka</i>	217
tožilec	28.412	<i>tožilka</i>	9.484
trener	114.492	<i>trenerka</i>	1.743
trgovec	33.898	<i>trgovka</i>	1.709
tujec	56.114	<i>tujka</i>	pribl. 1300
turist	41.306	<i>turistka</i>	651
učenec	86.133	<i>učenka</i>	4.699
udeleženeec	91.844	<i>udeleženska</i>	4.406
umetnik	48.538	<i>umetnica</i>	5.006
upnik	15.173	<i>upnica</i>	889
upokojenec	42.261	<i>upokojenka</i>	3.810
uporabnik	109.481	<i>uporabnica</i>	829
upravičenec	18.197	<i>upravičenka</i>	490
uradnik	17.574	<i>uradnica</i>	763
urednik	35.577	<i>urednica</i>	10.748
uslužbenec	24.992	<i>uslužbenka</i>	4.686
ustanovitelj	15.558	<i>ustanoviteljica</i>	3.163
ustvarjalec	23.184	<i>ustvarjalka</i>	1.304
varovanec	14.592	<i>varovanka</i>	1.983
varuh	18.992	<i>varuhinja</i>	950

MPO	Št. pojavitev	ŽPO	Št. pojavitev
veleposlanik	19.519	<i>veleposlanica</i>	1.662
velikan ¹⁶	13.593	<i>velikanka</i> ¹⁷	3.483
veteran	18.331	<i>veteranka</i>	1.417
veterinar	17.222	<i>veterinarka</i>	349
vinogradnik	14.631	<i>vinogradnica</i>	68
vlagatelj	18.221	<i>vlagateljica</i>	151
vnuk	14.819	<i>vnukinja</i>	3.665
voditelj	49.216	<i>voditeljica</i>	9.330
vodnik	24.960	<i>vodnica</i>	827
vojak	64.509	<i>vojakinja</i>	706
volilec	20.458	<i>volilka</i>	817
volivec	20.127	<i>volivka</i>	617
voznik	93.465	<i>voznica</i>	6.038
vratar	25.385	<i>vratarica</i>	1.538
zagovornik	18.932	<i>zagovornica</i>	1.647
zakonec	15.075	<i>zakonka</i>	3
zastopnik	17.804	<i>zastopnica</i>	829
zavarovanec	14.572	<i>zavarovanka</i>	131
zavezanec	16.793	<i>zavezanka</i>	181
zaveznik	13.862	<i>zaveznica</i>	3.512
zdravnik	127.246	<i>zdravnica</i>	7.856
zgodovinar	15.719	<i>zgodovinarka</i>	1.377
zmagovalec	55.820	<i>zmagovalka</i>	1.022
znanec	27.528	<i>znanka</i>	2.363
znanstvenik	27.864	<i>znanstvenica</i>	921
zvezdnik	24.523	<i>zvezdnica</i>	4.208
župnik	21.025	<i>župnica</i>	2

Tabela 4: Samostalniki, ki označujejo osebe, pri katerih med 5.000 najpogostejšimi lemmami najdemo samo moško ali samo žensko obliko

¹⁶ Ker ima del pojavitev neživega referenta (podjetje ipd.), število pojavitev za MPO ne presega 13.000, zato je *velikan* le pogojno na seznamu.

¹⁷ Pojavitev za ŽPO je zelo malo, večina zadetkov se nanaša na druge pomene tega leksema.

Bibliografija

- Arhar, Špela in Vojko Gorjanc, 2007: Korpus FidaPLUS: nova generacija slovenske referenčnega korpusa. *Jezik in slovnostvo* 52/2. 95–110.
- Atkins, B. T. Sue in Michael Rundell, 2008: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
- The Corpus Architect (vstopna točka za večfunkcionalno orodje Sketch Engine) <<http://ca.sketchengine.co.uk/login/>>. (Dostop 26. 3. 2010)
- Drstvenšek, Nina, 2003: Vloga besedilnega korpusa pri postavitvi geselskega članka v enojezičnem slovarju. *Jezik in slovnostvo* 48/5. 65–81.
- Gantar, Polona, Katja Grabnar, Polonca Kocjančič, Simon Krek, Olga Pobirk, Rok Rejc, Mojca Šorli, Simon Šuster in Petra Zaranšek, 2009: *Specifikacije za izdelavo leksikalne baze za slovenščino: opis analize referenčnega korpusa*. Projekt »Sporazumevanje v slovenskem jeziku« ESS in MŠŠ. <<http://www.slovenscina.eu/Vsebine/SI/Kazalniki/K5.aspx>> (Dostop 26. 3. 2010)
- Gantar, Polona, Katja Grabnar, Polonca Kocjančič, Simon Krek, Olga Pobirk, Rok Rejc, Mojca Šorli, Simon Šuster in Petra Zaranšek, 2009: *Specifikacije za izdelavo leksikalne baze za slovenščino: standard za izdelavo posamezne leksikalne enote v leksikalni bazi*. Projekt »Sporazumevanje v slovenskem jeziku« ESS in MŠŠ. <<http://www.slovenscina.eu/Vsebine/SI/Kazalniki/K6.aspx>> (Dostop 23. 3. 2010)
- Gorjanc, Vojko, 2003: Korpusi in jezikoslovje. *Jezik in slovnostvo* 48/3–4. 19–27.
- Gorjanc, Vojko, 2004: Politična korektnost in slovarski opisi slovenščine – zgolj modna muha? Stabej, Marko (ur.): *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 153–161.
- Gorjanc, Vojko, 2005: *Uvod v korpusno jezikoslovje*. Domžale: Izolit.
- Gorjanc, Vojko, 2005a: Neposredno in posredno žaljiv govor v jezikovnih priročnikih: diskurz slovarjev slovenskega jezika. *Družboslovne razprave* 21/48. 197–209.
- Gorjanc, Vojko, 2006: Korpusno jezikoslovje in leksikalni opisi slovenskega jezika. *Slavistična revija* (posebna številka Slovensko jezikoslovje danes). 137–149.
- Gorjanc, Vojko, Simon Krek in Polona Gantar, 2005: Slovenska leksikalna podatkovna zbirka. *Jezik in slovnostvo* 50/2. 3–19.
- Hanks, Patrick, 2009: Sestavljanje enojezičnega slovarja za domače govorce. *Jezik in slovnostvo* 54/3–4. 7–24.
- Kozmik, Vera in Jasna Jeram (ur.), 1995: *Neseksistična raba jezika*. Ljubljana: Vlada RS, Urad za žensko politiko.
- Kunst Gnamuš, Olga, 1994/95: Razmerje med spolom kot potezo reference in spolom kot slovnično kategorijo. *Jezik in slovnostvo* 40/7. 255–262.

- Korpus slovenskega jezika* FidaPLUS: <<http://www.fidaplus.net.>>. (Dostop 23. 3. 2010.)
- Leskošek, Vesna, 2000: Med nevtralnostjo in univerzalnostjo uporabe moškega slovničnega spola. *Časopis za kritiko znanosti* 28/200–201. 409–426.
- Muha, Ada Vidovič, 1997: Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poi-menovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti. Derganc, Aleksandra (ur.): *Ženska v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 33. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 69–79.
- Pauwels, Anne, 2003/2005: Linguistic Sexism and Feminist Linguistic Activism. Holmes, Janet in Miriam Meyerhoff (ur.): *The Handbook of Language and Gender*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing. 550–570.
- Pobirk, Olga Yeroshina, Petra Zaranšek, Simon Šuster, 2009: Besedne skice za slovenščino. Kritični pogled. Stabej, Marko (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Simpozij Obdobja 28. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp28/Yeroshina_Zaransek_Suster.pdf> (Dostop 26. 3. 2010)
- Projekt »Sporazumevanje v slovenskem jeziku« ESS in MŠŠ. <<http://www.slovenscina.eu/Vsebine/Sl/Domov/Domov.aspx>>. (Dostop 23. 3. 2010)
- Stabej, Marko, 1997: Sekszem kot jezikovnopolitični problem. Derganc, Aleksandra (ur.): *Ženska v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 33. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 57–68.
- Stabej, Marko, 1998: Besedilnovrstna sestava korpusa FIDA. Kačič, Zdravko (ur.): *Uporabno jezikoslovje* 6. Tematska številka »Jezikovne tehnologije«. <http://www.fida.net/slo/clanki/stabej_02.html> (Dostop 23. 3. 2010.)
- Toporišič, Jože, 2000/2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Van der Vliet, Hennie, 2007: The Referentiebestand Nederlands as a Multi-Purpose Lexical Database. *International Journal of Lexicography* 20/3. 239–257.
- Zupanc, Paula, 2009: Nesimetrije izraza spolov v slovenskem jeziku in v govorih. *Dialogi, revija za kulturo in družbo* 45/11–12. 123–135.